

Του Γιάννη Πανούση
ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΠΑΝ/ΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Ο ά-νους εγκληματίας είναι πάντοτε «αθώος»;

*Αν η φτώχεια είναι η μητέρα
των εγκλημάτων
η έλλειψη πνεύματος είναι ο πατέρας τους*

Α. Εισαγωγή στο χώρο των α-νοημόνων

1. Η βεβαιότητα των «ηλιθίων» για την πνευματική τους κατάσταση δεν αίρει τις διαφωνίες ως προς τα όρια (του ευφυσού/ αφυσού, ανόητου/ νοήμονος κ.ο.κ.). Η σύνδεση της ανοησίας με την αγαθότητα ή με την υπίπετη βλακεία της τέχνης (αισθητικής ή γούστου) ή τη φαινή βλακεία (του έντιμου και συμπαθητικού βλακός) δεν προσδιορίζει το ακριβές περιεχόμενο του μη έχοντος (κοινό;) νου. Χαρακτηρισμοί όπως απλοϊκό μυαλό (simpliciti d' esprit), πνευματική αδυναμία (feeble-minded) ή (διανοητική) κατάσταση κάτω του ομαλού (subnormality), ελαφρώς μετρίως, σοβαρώς και βαρέως καθυστερημένοι αποδεικνύουν μία αμηχανία ακριβούς ορισμού. Κλίμακες, βαθμίδες, ονομασίες και ορολογίες αναζητούν εναγωνίως οριοθετήσεις προκειμένου να προσδιοριστεί ορθότερα και η ποινική ευθύνη.

Ο προσομοιάζων στα άγρια ζώα ή στα νήπια «ηλίθιος», ο μη έχων κρίση «βλαξ», ο ανοησιολογών «μωρός» μετρώνται με διάφορους συντελεστές του Ι.Κ. και έτσι αποκτούν μυθοποιημένα και στερεοτυποποιημένα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά, χωρίς όμως να δίνονται απαντήσεις στα ερωτήματα.

Έχει αίσθηση ο ανόητος της πράξης του; Διαθέτει ικανότητα επιλογής; Υπάρχει πονηρή βλακεία; Η μειωμένη αντιληπτική ή γνωστική ικανότητα ακυρώνει κάθε κίνητρο ή εγκληματική βούληση; Η απουσία νόησης καθιστά τον άνθρωπο «άγριο»; Πρόκειται για εκφυλισμένα άτομα που λόγω βλάβης του νευρικού συστήματος αντιδρούν σαν αυτόματες μηχανές; Ο χαμηλός δείκτης ευφυΐας συνιστά μια από τις τρεις παραμέτρους (φυσική, πνευματική, ηθική) που προ-καθορίζουν τον εγκληματία; Η διαταραχή του Εγώ και η αδυναμία προσαρμογής στην πραγματικότητα προδικάζουν την εγκληματική πράξη; Η ψυχική ανεπάρκεια συνιστά το τελευταίο στάδιο της χαμηλής ευφυΐας;

Πώς μπορεί να υπάρχει «διανοητικός αυτοματισμός» σε κάποιον που δεν διαθέτει επαρκή διάνοια;

2. Μύθοι, στερεότυπα και φόβοι γύρω από τον «ηλίθιο» τον κατατάσσουν σε αταβιστική ή κοινωνιοβιολογική κατηγορία.

Οι διανοητικά καθυστερημένοι (εγκληματίες ή μη) θεωρούνται ανώμαλα άτομα (αφού δεν συμπεριφέρονται όπως οι πολλοί) ή και κοινωνικά επικίνδυνα άτομα (λόγω αδυναμίας ανάπτυξης κοινωνικών σταθερών) ή ηθικά μικρόνοες.

Η ευφυής Εγκληματολογία (intelligent Criminology) αναζήτησε στη νοημοσύνη ένα σταθερό στοιχείο

εγκληματικής πρόβλεψης. Το αν πέτυχε ή όχι θα επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε με βάση κυρίως τις βιολογικές και ψυχολογικές θεωρίες.

Β. Περί «φρενόμετρου»

1. Η νοημοσύνη (intelligence) συμπεριλαμβάνει έλλογη σκέψη, κατανόηση του εαυτού (προσωπικά συναισθήματα) και διαχείριση των άλλων. Έννοιες, σχέσεις, αισθήματα γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας και έχουν ως όριο (ομαλής;) αντίδρασης «έναν ορθολογισμό χαμηλής έστω πληροφόρησης» (low informational rationality) τον οποίο (φαίνεται να) στερείται ο διανοητικά καθυστερημένος.

Χαρακτηριστικά της πνευματικής διαταραχής (mental disorder) που επηρεάζουν και τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του είναι οι ψευδαισθήσεις, η έλλειψη μνήμης, η χαμηλή ευφυΐα, η νευρώση και η υστερία. Η σκέψη, η πρόσληψη της πραγματικότητας, η ψυχική διάθεση, οι πεποιθήσεις και οι πνευματικές ικανότητες εντάσσονται σε μια διαταραγμένη προσωπικότητα που στην ακραία της μορφή οδηγεί στην ταύτιση της βλακειάς με τη φρενοβλάβεια/ φρενοπάθεια.

Οι πνευματικές καθυστερήσεις (arrirations) διακρίνονται σε ηλιθιότητα ή ιδιωτεία (idiotie) (1ου και 2ου βαθμού), βλακεία (imbicilliti), πνευματική αδυναμία (dibiliti mentale) με βάση το I.Q. Ο «καθυστερημένος» βάρους έχει I.Q. 30-50, ο μεσαίος (30-65) και ο ελαφρύς (μωρός) (65-85), ενώ ο ομαλός άνθρωπος έχει 90-110.

Παρά τις διαφωνίες ως προς τον ορισμό και τα όρια της βλακειάς ή τις επιμέρους κατηγοριοποιήσεις, παρά τις θεωρίες και τις στατιστικές μετρήσεις ή την «αξιοπιστία» του δείκτη ευφυΐας ή ανοησίας ή τις παραβάσεις ηθικών αξιών λόγω διανοητικής ελαττωματικότητας ο φόβος μπροστά στον «καθυστερημένο» παραμένει.

Η ομοιότητα του ηλιθίου με ζώο ή με πρωτόγονο άνθρωπο για πολλούς σημαίνει ότι οι ενστικτώδεις αντιδράσεις του δεν ελέγχονται και ότι στερείται ηθικής. Πιστεύουν ότι κάτι τρέχει στο «μαύρο κουτί του εγκεφάλου» του και γι' αυτό δεν λειτουργεί ως έμφρων άνθρωπος (homo sapiens) αλλά σαν «καθυστερημένο παιδί». Η εκλογίκευση (rationalisation)

είναι αδύνατη. Το Εγώ, το Εκείνο και το Υπερεγώ δεν ισορροπούν μεταξύ τους.

Εκ γενετικής ή εκ μεταγενέστερης βλάβης η βλακεία εκδηλώνεται με «την ανικανότητα του βλακός για κάθε διανοητική γενική λειτουργία, δηλαδή τη σύλληψη ιδεών και το σχηματισμό εννοιών και κρίσεων», για μειωμένη κατανόηση της πραγματικότητας. Αρκούν όμως αυτά τα χαρακτηριστικά για να δημιουργήσουν εγκληματοφοβία; Κατά τη γνώμη μας όχι.

Ακόμη και η συχνά εμφανιζόμενη συναισθηματική αδιαφορία του «ολιγοφρενούς» δεν οφείλεται σε σκληρότητα αλλά σε αδυναμία ή ανεπάρκεια κοινωνικής ένταξης, σε μη-ομαλή προσωπικότητα, κατώτερη διάνοια ή χαλαρή βούληση. Δεν πρόκειται για «ηθικά παράφρονα» που δεν συμπαθεί κανέναν αλλά για άτομο που δεν διαθέτει τις πνευματικές ικανότητες στάθμισης και αντί-δρασης.

Γεγονότα ή ατυχήματα του τοκετού «χρεώνονται» στον γεννηθέντα α-νόητο διότι εντάχθηκαν άθελά του στην προσωπικότητά του. Θύμα της βιοψυχολογίας ο α-νόητος εγκληματίας από τη μια πληρώνει την προσωπική του αδυναμία αυτόνομης εκτίμησης, και με λογική κρίση λειτουργίας κι από την άλλη υφίσταται την υποψία του κόσμου ότι έχει γεννηθεί εγκληματίας.

2. Η μέτρηση/ αξιολόγηση της ψυχ(ολο)γικής και πνευματικής κατάστασης των «ηλιθίων» εγκληματιών μας επαναφέρει στη θετικιστική σχολή. Η κακή λειτουργία των οργάνων και ιδίως του εγκεφάλου την κρίσιμη στιγμή, το χαμηλό I.Q. και η κληρονομικότητα καλούνται να ερμηνεύσουν την επικινδυνότητα και το εγκληματικό δυναμικό του αψυούς (δηλαδή μη-ευφούς) ατόμου.

Γ. Επκίνδυνος λόγω βλακειάς;

1. Η subnormal ευφυΐα ή η abnormal ψυχολογία συνιστούν άραγε τη βάση της επικινδυνότητας του βλακός; Μπορεί άραγε να προβλεφθεί η (εγκληματική) αντίδραση ενός ηλιθίου; Μπορούν άραγε όλα τα εγκλήματα να ερμηνευθούν με βάση το I.Q. του δράστη τους; Η σχέση (προδιάθεση) ψυ-

χικής ασθένειας και (αρνητικού) περιβάλλοντος στην εγκληματογένεση περνούν άραγε μέσα από την (προεγκληματική;) προσωπικότητα του δράντος προσώπου και ιδίως από πνευματικές μειονεξίες;

Η επικινδυνότητα των πνευματικά ασθενών ή πνευματικά ασταθών ατόμων συνδέεται με διαφοροποιημένες αντιδράσεις σ' ερεθίσματα αλλά η διάγνωση για χαμηλή πνευματική ικανότητα δεν συνιστά ταυτόχρονα πρόγνωση ούτε καν για μικρομεσαία (π.χ. επαιτεία) επικινδυνότητα. Ο ά-νους τις περισσότερες φορές μετατρέπεται σε εγκληματικό εργαλείο ή και «όπλο» στα χέρια πραγματικών εγκληματιών (ακόμα και του οικογενειακού περιβάλλοντος) και λιγότερο ο ίδιος σκέφτεται «εγκληματικά».

Μολοντί από τον ανόητο λείπει η ευφυΐα αλλά όχι πάντοτε η λογική (έμφρων βλακεΐα), οι δυσλειτουργίες εγκεφάλου, νευρομεταβιαστικού συστήματος και σε κάθε περίπτωση το I.Q., συνδέονται με τη γενετική και μπορεί να οδηγήσουν σε αθέλητες (involuntary) αντιδράσεις (ακόμα και βίαιες) αλλά δεν αποδεικνύουν εγγενή εγκληματική προδιάθεση, ούτε αύξηση των κινδύνων λόγω του χαμηλού δείκτη ευφυΐας.

Η αρχή της ηθονής και η αρχέγονη (primaire) ψυχική ενέργεια σίγουρα δημιουργεί σε α-νόητους ανθρώπους «κακές συνήθειες». Αρκεί όμως αυτό για να θεωρηθούν επικίνδυνοι; Από την άλλη η επικινδυνότητα του βλακός καλύπτεται πίσω από μια ατέλεια (immuniti) μη-διάκρισης; Υπάρχει όμως εγκληματική δυναμική σ' ένα αδύναμο πνευματικά άτομο;

Το χαμηλό I.Q. δεν μπορεί να δικαιολογήσει κάθε επικίνδυνη στάση ή συμπεριφορά. Η αστάθεια (labiliti) και η επιθετικότητα (agressiviti) που συμβάλλουν στο πέρασμα στην πράξη με βάση τις εντυπώσεις της στιγμής χωρίς σκέψη ούτε για τη φύση της ενέργειας ούτε για τις συνέπειες, συνιστούν μεν δύο κρίσιμα στοιχεία της επικινδυνότητας αλλά χρειάζεται ειδική κατά περίπτωση βιο-κοινωνική έρευνα για να διαπιστωθεί η οποιαδήποτε εγκληματογενής σχέση (όπως π.χ. αν αισθάνεται φόβο ή ντροπή όταν εγκληματεί ή αν ο εγωκεντρισμός κινεί την ρομή). Αν και σε κάθε περίπτωση τα φυσιολογικά και νευρολογικά γνωρίσματα του ένοχου που βρίσκεται κάτω από το ψυχολογικό στρες της αποκάλυψης του εγκλήματός του είναι περισσότερο έντονα στους ηλίθιους, αυτό δεν αποδεικνύει εγκληματική ενοχή.

2. Αφού το I.Q. εκφράζει και πολιτισμικά χαρακτηριστικά μη-κληρονομητέα και αφού η σύγκριση των I.Q. ανάμεσα σε παράνομους και μη δεν οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα τότε η (όποια) ψυχομετρία (psychometrie) μπορεί να σταθμίσει το πνευματικό επίπεδο ενός ανθρώπου αλλά δεν μετράει το εγκληματικό του δυναμικό. Ακόμα και αν συνδέσουμε τη βλακεΐα με την παρόρμηση (impulsiviti) και την υποβολή (suggestibiliti) αυτό δεν οδηγεί νομοτελειακά σε εγκληματική α-νούσια βία.

Ο ανόητος δεν είναι συνήθως βίαιος άρα δεν είναι και επικίνδυνος σύμφωνα με τα τρέχοντα κριτήρια της επικινδυνότητας. Ακόμα κι αν διαπιστωνόταν σχέση ανάμεσα στην ψυχοπάθεια και την επικίν-

δυνη/ εγκληματική συμπεριφορά αυτή η σχέση θα μπορούσε αναλογικά να ισχύσει και επί των μη-βίαιων ανόητων άρα δεν οδηγεί σε ασφαλή συμπεράσματα.

Το δυναμικό κάθε ανόητου «εγκληματία» πολλές φορές λαθεμένα συνδυάζεται και με ιδιότητες της ράτσας του ή με εκφυλιστικές ασθένειες. Δεν είναι όμως εύκολο να εντοπίσουμε και να συσχετίσουμε την πνευματική ανεπάρκεια και την αντικοινωνική συμπεριφορά με τέτοιες παραμέτρους. Ούτε το γενετικό υλικό αρκεί, ούτε το κληρονομικό φορτίο εξηγεί τα πάντα. Ίσως ως εκφυλισμένοι (depraved) ή ως στερημένοι (deprived) οι διανοητικά καθυστερημένοι να μην μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη νοημοσύνη ως προληπτική ασπίδα/θωράκιση αλλά η απλοϊκότητα στον τρόπο εκτέλεσης των «εγκλημάτων», η εύκολη σύλληψη και η συνεχής υποτροπή πόσο συμβατοί είναι με την επικινδυνότητα;

Ποιόν κίνδυνο τελικά «προκαλούν» οι αποδεδειγμένα βλάκες;

Η γνωσιακή μειονεξία (disadvantage) δεν αρκεί για να καταστεί κάποιος εγκληματίας. Χρειάζεται και η σχετική (εγκληματική) βούληση.

Δ. Ο εγκληματιών ηλίθιος;

1. Ο εγκληματικός τύπος του «αδύναμου πνεύματος» (faible d' esprit) ή του βλακός (frappi d' imbecilliti) συναντιέται τόσο στις κατηγοριοποιήσεις του Lombroso όσο και σ' αυτές του Ferri [όπου κατατάσσεται στους «εγκληματίες από συνήθεια» (d' habitude)]. Κατά τους Lindesmith και Dunham αυτή η κατηγορία από συνήθεια βρίσκεται στο μέσο των κατηγοριών από ατύχημα (accidentel) και κατ' επάγγελμα (professionnel).

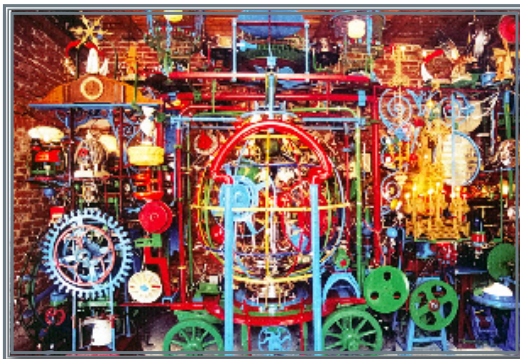
Άλλοι κατατάσσουν τους ολιγοφρενείς στους κλασικούς ψυχωτικούς εγκληματίες.

Αναλογικές λειτουργικές ομοιότητες ή ομολογικές καταβολές με άλλα είδη ζώων προκειμένου να θεμελιωθεί μια έσχατη ερμηνεία (ultimate explanation) έχει μεν γενικότερο επιστημονικό ενδιαφέρον αλλά δεν μας απαντά στο κρίσιμο ερώτημα: γιατί ο ά-νους αντέδρασε ή ενήργησε έτσι τη συγκεκριμένη στιγμή; [εγγύτερη ερμηνεία (proximate explanation)].

Είναι ζήτημα νευρομεταβιαστών που στέλνουν –μέσω νευρώνων– λάθος μηνύματα στον εγκέφαλο ή μήπως είναι έλλειψη κοινωνικής μάθησης;

Κατά τη γνώμη μας δεν υπάρχουν «τέρατα» μεταξύ των ανόητων εγκληματιών. Η όποια ποσοτική απόκλιση από τον ιδεατό τύπο του reasonable man και τα οποιαδήποτε επίπεδα χαμηλού I.Q. (feeble-mindedness) δεν μπορούν να συνδέσουν επιστημονικά –και όχι βέβαια δεισιδαιμονικά– την πνευματική δυσλειτουργία με τα τέρατα (monsters).

Η νεο-λομπορζιανού χαρακτήρα αναζήτηση βαθιάς σχέσης ανάμεσα στην ελαττωμένη διανοητική ικανότητα και το έγκλημα στηρίζεται στην ηθική μικρόνοια (moral imbecility) που συνιστά «αδελφή κατάσταση με αυτήν της ηθικής παραφροσύνης (moral insanity)». Πολλοί ισχυρίζονται ότι οι βλάκες τελούν

εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά των ηθών (pudeur) αφού η πνευματική ανεπάρκεια συνδέεται με την ανηθικότητα άρα και με το έγκλημα.

Ο ολιγοθυμικός (oligothymique) έχει ιδιαίτερο πρόβλημα στο συν-αισθηματικό επίπεδο (effectif) και είναι πιθανό η διανοητική καθυστέρηση να συνδυάζεται με καταστροφή ηθικών αρχών. Τούτο όμως δεν οδηγεί σε επιθετική εχθρότητα αλλά λόγω της έλλειψης αυτοσυνειδησίας το φυσικό ή πνευματικό ελάττωμα μετεξελίσσεται ευκολότερα σε αιτία και η κακιά στιγμή σε αφορμή. Δεν πρόκειται για διαστροφή συνειδησης ή ηθικής αλλά για ασυνείδητα και ακατ-ανόητα κίνητρα. Κάτι σαν έγκλημα φαντασίας, χαρακτηριστικό των λομπροζιανών εγκληματοειδών τύπων.

2. Οι εγκληματολογικοί τύποι των διανοητικά καθυστερημένων (οργανικοί, εκ γενετής, ενεργητικοί, ιδεοκινητικοί, αισθηματικοί, άστατοι, παθητικοί) συνδυάζονται και με τη διάπραξη ορισμένων εγκλημάτων (κατά των ηθών, κλοπής, πορνείας) ή με την εκμετάλλευσή τους από τρίτους.

Από τη μια λοιπόν λίγοι φόντοι, αρκετά εγκλήματα «κατά των ηθών» κι από την άλλη αρκετοί που πέφτουν θύματα. Οι subnormal ή μετρίως (moderately) καθυστερημένοι (λόγω μικρής διατάραξης της προσωπικότητας) δεν τελούν σοβαρά εγκλήματα όπως π.χ. ανθρωποκτονίες αλλά αποπειρώνται σεξουαλικά εγκλήματα. Συνήθως «χρησιμοποιούνται» από άλλους εξυπνους εγκληματίες για να (φαίνονται ότι) κάνουν τη δουλειά και να συλλαμβάνονται αυτοί στη θέση τους.

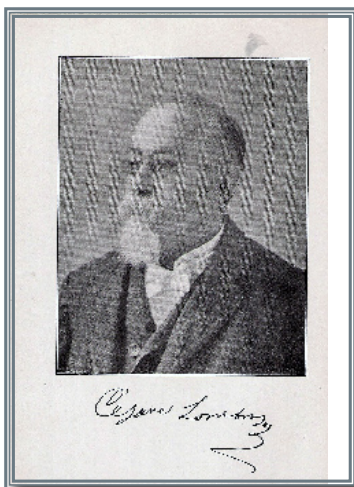
Οι κρατούσες απόψεις συνεπώς είναι ότι ο ά-νους δεν μπορεί να συνεκτιμήσει τη διαντίδραση με τους άλλους και να προβλέψει γι' αυτό και συλλαμβάνεται από πολύ νέος ή και υποτροπιάζει ευκολότερα από τους άλλους δράστες. Το iter criminis και το reasoning του ανόητου έχουν δική τους «λογική» αλλά η θεατότητα του ηλίθιου εγκληματία είναι μεγάλη καθώς δεν ξέρει να κρύβεται κι αυτό προκαλεί πολλές φορές ερευνητική και στατιστική σύγχυση και αμηχανία.

Οι πνευματικοί dibiles βάρους εντάσσονται στους αβελτίωτους υπότροπους ιδίως όταν είναι ευερέθιστοι και προβαίνουν σε παρορμητικά εγκλήματα. Μάλιστα αν το χαμηλό Ι.Κ. συνδυαστεί με υπερκινητικότητα και παρορμητικότητα ή αν ένας μη-ευφυής νέος ενταχθεί σε «ομάδα δρόμου» τότε οι πιθανότητες διάπραξης εγκλήματος αυξάνουν. Αυτές οι διαπιστώσεις δεν απαντούν όμως στο βασικό ερώτημα.

3. Αντί ν' αναζητούμε ματαιώς και γενικώς τη σχέση ολιγοφρενίας και εγκληματικότητας θα ήταν χρήσιμο να εντοπίσουμε τη «νοηματοδοτική λειτουργία» του εγκλήματος που διέπραξε ένας ά-νους. Κυρίως σε πόσα συναισθήματα αντι-στοιχεί.

Οι ενέργειες του α-νόητου δεν είναι «αυτόματες» όπως του παρορμητικού άρα δεν είναι πάντοτε χωρίς πρόθεση (unintentional). Ακόμα και η αποδεδειγμένη βλακεία δεν αίρει υποχρεωτικά την ταπεινότητα των κινήτρων κατά τη διάπραξη του εγκλήματος.

Τα εγκλήματα του βλακός δεν έχουν κατά βάση χρησιμο-

θηρικό χαρακτήρα (π.χ. κλοπή για αύξηση περιουσίας) και τελούνται ανυπόκριτα (sans dissimulation). Τί συμβαίνει όμως όταν α-νόητα άτομα διαπράττουν ευφυή εγκλήματα; Μήπως πρέπει αντί για γενικό δείκτη ευφυΐας να μετράμε τη μεταβλητή της (μη-)ευφυΐας σε συνάρτηση με συγκεκριμένο έγκλημα; Άλλο π.χ. ο εμπρησμός ή το σεξουαλικό έγκλημα που διαπράττει ένας ά-νους κι άλλο ο φόνος.

Εξ άλλου η αστάθεια, η υποβλητικότητα, η υπερκινητικότητα, η παθητικότητα, η χαμηλή αυτοεκτίμηση, δεν χαρακτηρίζουν όλους τους α-νόητους.

Η βιολογική βάση της προσωπικότητας ("moi" inférieur) επηρεάζει τις πνευματικές

λειτουργίες ("moi" supérieur). Όμως στο σύνολο της ανθρωπίνης ύπαρξης θα βρούμε την αλήθεια και όχι σε επιμέρους συστατικά. Άλλο το εγκληματικό μυαλό (criminal mind) κι άλλο το χαμηλής ευφυΐας μυαλό (mind).

Αναρωτιέμαι αν πράγματι υπάρχει ένοχη σκέψη (guilty mind) στον α-νόητο ή μήπως η εμφάνισή του και η ευκολότερη σύλληψή του από την αστυνομία μας πείθει για το μη «εν-συνείδητον της πράξης».

Το ερώτημα είναι αν είναι εφικτό χωρίς πνευματική διαύγεια και ικανότητα διάκρισης να θεμελιωθεί νοηματική συνάρτηση ανάμεσα στα κίνητρα και στην πράξη. Η απάντηση δεν είναι τόσο αυτο-νόητη.

Ο α-νόητος διαπράττει ακατ-ανόητα (και για τον ίδιο) εγκλήματα καθώς το στίγμα της βλακείας του δημιουργεί σύμπλεγμα κατωτερότητας ή αναισθησίας που κι αυτό με τη σειρά του διευκολύνει την εγκληματογένεση, αλλά τούτο δεν σημαίνει ότι η «υποκριτική» βλακεία δεν είναι κι αυτή μέσα στο παιχνίδι των (εγκληματικών) σχέσεων.

Κατά κανόνα ο ά-νους εγκληματίας δεν ταυτίζεται με τον εγκληματία που διαπράττει βλακώδη λάθη κατά την εκτέλεση της πράξης του. Η βούλησή του δεν μπορεί να μετρηθεί «κατά το μήκος της σκέψης» και δεν είναι βέβαιο ότι παράγει σαφή εγκληματική απόφαση, διότι κατά κανόνα η μη-ευφυΐα δεν παράγει ενεργητική θέληση. Τα εξωτερικά ερεθίσματα δεν εντυπώνονται στον εσωτερικό κόσμο μέσω της αντίληψης κι έτσι η φαινομενική πραγματικότητα καθίσταται η μόνη που αντανακλάται στο υποκείμενο. Πρόκειται για μια διαρκή πλάνη και για μια σταθερή έλλειψη διάκρισης.

Η αφυΐα δεν συνιστά όμως πάντοτε αναγκαστικά αρνητικό μέγεθος καθώς ο βλάκας μπορεί να δείξει αρνητική δημιουργικότητα. Μήπως κάτι τέτοιο συμβαίνει με ορισμένα εγκλήματα των μη-ευφυών ανθρώπων;

Η βλακεία ως παθολογία μπορεί να οδηγήσει σε εγκληματικές παρορμήσεις αλλά χρειάζεται και μια νοσηρή θέληση για να χαρακτηριστεί «έγκλημα». Από τη μία η αυτο-αντίληψη και η πλήρης γνώση των ηθικών κανόνων της ομάδας διακρίνει τον άνθρωπο από το «ζώο» κι από την άλλη ο διανοητικά καθυστερημένος δεν είναι πάντοτε ένας δράστης εγκλήματος υπεράνω κάθε υποψίας πρόθεσης. Για να καταλάβουμε αν πρόκειται για μια οιονει-διαδραμάτιση στην πράξη, για θεατρικο-παιδιαρώδη εκδίλωση ή για την απέλπιδη

προσπάθεια επι-βίωσης χωρίς πνευματικά προσόντα, χρειάζεται έρευνα. Οι ανόητοι παρασύρονται πάντοτε από την αρχή της ηδονής ή και από αισθήματα μειονεξίας ή μήπως μέσα από/ στην εγκληματική πράξη βρίσκουν συχνά μια ιδιόρρυθμη ισορροπία;

Το μικρο-κύκλωμα (micro-circuit) των σκέψεων και αντιλήψεων πολλές φορές συνδυάζεται και με την ευχαρίστηση (pleasure) του εγκληματείν.

Πέραν ή πλά στην γενικόλογη κοινωνιο-εγκληματογένεση, που συνιστά μια νέα μορφή «εγκληματολογικής απλοποιητικής προσέγγισης», πρέπει να σταθεί αξιόπιστα μια συγκεκριμένη και εξατομικευμένη απάντηση για τα διαρκή ή περιστασιακά γνωρίσματα ή τις όποιες σταθερές ιδιότητες του «χαζούλη» εγκληματία της πλαϊνής πόρτας.

Αναφερόμαστε συνεχώς σε *acteur social* (λες και πρόκειται για έναν όρο-κλειδί) και αρνούμαστε να διακρίνουμε τον *acteur psychique* ή τον *acteur existentiel*.

Ε. Ο «αθώος» ηλίθιος εγκληματίας;

1. Το αντικείμενο του άρθρου δεν αφορά στον ποινικό καταλογισμό ή τη θεραπευτική μεταχείριση των α-νόητων εγκληματιών.

Θέση μας πάντως παραμένει ότι κάθε περίπτωση είναι διαφορετική όχι μόνο κατά βαθμό Ι.Κ. αλλά και κατά ένταση, συνειδητότητα, θολή έστω εικόνα της πραγματικότητας.

Ο ανίκανος να αντιληφθεί πλήρως το άδικο της πράξης του ή και να συμμορφωθεί με την περί δικαίου αντίληψη (άρθρο 34 Π.Κ.) σε μόνιμη βάση συνήθως πάσχει από άλλη ασθένεια η οποία έχει ως συνέπεια την ολιγοφρένεια. Διαφορετικά στις περισσότερες περιπτώσεις η δυνατότητα αντίληψης ή συμμόρφωσης μπορεί να εξασθενούν σε συγκεκριμένη περίπτωση ή κατάσταση (άρθρο 36 Π.Κ.).

Το «ανθρωπίνως αδύνατον της συμμορφώσεως» εμπεριέχει και το στοιχείο του νοητικού ελαττώματος, της απόκλισης από τη συνήθη νοημοσύνη, της ψυχικής ανωμαλίας κατά την ανάπτυξη που αίρει την πνευματική υγεία. Η πνευματική συσκοτίση (προσωρινή ή διαρκής) δεν συμβαδίζει με συνείδηση ενεργειών καθώς η βλακεία ταυτίζεται ως προς την έλλειψη ικανότητας καταλογισμού με τη φρενοπάθεια.

Πρέπει συνεπώς να εξετάζεται ανάμεσα στα άλλα αν ο άνοος δράστης μπορεί να αισθανθεί ενοχή ή τύψεις, αν δηλαδή ταυτίζεται ή όχι πλήρως ή μερικώς με την πράξη του. Αν δηλαδή ενοχή (*culpabiliti*), επικινδυνότητα (*dangerositi*) και ηθική ευθύνη (*responsabiliti morale*) μπορούν να συν-ευρεθούν στο έγκλημα του α-νόητου.

Η κοινή περί βλακείας άποψη, η νομική αξιολόγηση και η αυστηρή επιστημονική διάγνωση δεν συμπίπτουν πάντοτε. Μπορεί ο διανοητικός συντελεστής να διαφοροποιεί και την ποινική ευθύνη σε ακαταλόγιστο ή ελαττωμένου καταλογισμού (άρθρα 34-36 Π.Κ.), αλλά το κάτω των 70 βαθμών Ι.Κ. κάνει τον νομοθέτη να «σηκώνει ψηλά τα χέρια του» και να στρέφεται προς τους πραγματογνώμονες.

Η περί βλακείας πραγματογνώ-

μοσύνη γιατρών και ψυχολόγων, παρά την ασυμφωνία ως προς τον ορισμό και τις πολλές βαθμίδες βλακείας, πρέπει να συμπίπτει στον «απερίσκεπτο» και απρόβλεπτο τρόπο δράσης του βλακός. Ίσως στην περίπτωση αυτή να ήταν προτιμότερη μια εγκληματολογική πραγματογνωμοσύνη, η οποία είναι η μόνη που μπορεί να εντοπίσει «μεταμφιεσμένες» προθέσεις.

2. Μολοντί είναι δυσχερές να διακρίνει κανείς την ικανότητα της θέλησης (*capacity of will*), δηλαδή την ελευθερία επιλογών κατά τη διάρκεια της ενέργειας του βλακός (ευθύνη) και το κίνητρο που τον ώθησε να πράξει (ενοχή), αναρωτιέμαι αν είναι προτιμότερο να εντάσσουμε τη βλακεία στις συγγενείς καταστάσεις τρέλλας (*itats voisins de la dimence*) και να οδηγούμαστε σε μειωμένη ικανότητα καταλογισμού ή να εξετάζουμε σε περισσότερο βάθος κάθε περίπτωση.

Είναι άλλης τάξης θέμα η προστασία του κοινού από το έγκλημα και η αξιοπιστία των πραγματογνωμόνων και άλλο η αναγνώριση σ' ένα βλάκα εγκληματικής ικανότητας και επικινδυνότητας, δηλαδή εγκληματικής προσωπικότητας ή η πλήρης «απαλλαγή» και «αθώωσή του».

Το κρίσιμο ποινικό ερώτημα είναι αν ο πραγματικός βλαξ μπορεί από νομική άποψη να διαπράξει «έγκλημα» και να θεωρηθεί ή και να αντιμετωπισθεί ως «εγκληματίας». Εάν δηλαδή αυτό το ατελές έγκλημα (ελλείψει καταλογισμού) θα μπορούσε να χαρακτηρίζεται αλλιώς, π.χ. ως οιονεί – εγκληματική (*quasi criminal*) «εκτροπή».

Η πνευματική αδυναμία να συνειδητοποιεί τις συνέπειες της (όποιες) πράξης του ή να ελέγξει λογικά τη συμπεριφορά του δεν πρέπει απλώς να αίρει την ποινική του ευθύνη αλλά και τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του. Όταν αποδεικνύεται (μέσω πραγματογνωμοσύνης) αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στα αντικειμενικά φαινόμενα και τις προσωπικές αναπαραστάσεις και συναισθήματα (*emotions*) τότε σημαίνει ότι ούτε ο δράστης ούτε η κοινωνία ούτε η δικαιοσύνη πρέπει να βλέπουν στην πράξη «ένα έγκλημα».

Σε κάθε περίπτωση η πνευματική αδυναμία (*feeble-mindedness*) εξαιρεί τον ηλίθιο από την ποινική ευθύνη εφόσον η νοσογραφική καταγραφή του τριγώνου «παρατηρητής – παρατηρούμενος – επιστημονικό σύστημα» φωτίζει (και δεν συσκοτίζει) τη διανοητική κατάσταση του δράστη.

Από εγκληματολογική όμως άποψη ο φόβος του κοινού για την επικινδυνότητα του βλακός δεν πρέπει να εξαρτάται από επιστημονικές διαμάχες ή υποθέσεις αλλά και δεν πρέπει να επαφίεται η γενικευμένη «αθωότητά» του στο γενικό περί έλλειψης καταλογισμού θεώρημα. Η ταύτιση της ιδιοτελείας με την παραφροσύνη (*dimence*) ως προς την εφαρμογή του Ποινικού Κώδικα δεν πρέπει να γίνεται οιονεί-αυτόματα. Κάθε

διανοητική υστέρηση, ως μη-φυσιολογική κατάσταση, δεν αναιρεί τον *ad hoc* καταλογισμό.

Η βλακεία θεμελιώνει έλλειψη ικανότητας προς καταλογισμό μόνον όταν το βιολογικό και ψυχολογικό στοιχείο συνυπάρχουν και συλλειτουργούν. Για να μην εκλαμβάνεται ως μια ακόμα ελαστική εφαρμογή του *abuse excuse*

η σχετική απόφαση πρέπει να είναι ειδικά αιτιολογημένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη.

Αν για ορισμένους ο παράφρων έχει (φυλαγμένη) θέση στον κόσμο της εγκάθειρξης, ο «πτωχός τω πνεύματι» δεν καθίσταται μακάριος επειδή γλιτώνει την ποινή (λόγω βλακείας) αλλά επειδή πράγματι δεν είχε εγκληματική σκέψη, γνώση, θέληση.

Πολλές φορές βέβαια αυτό το «τεκμήριο» πηγάζει περισσότερο από τη δικαιοπολιτική παρά από την πραγματικότητα. Έτσι π.χ. το ατιμώρητον του ευήθους που επιχειρήσει απρόσφορη απόπειρα υπερβαίνει την ποιοτική ηθική και βουλευτική επενέργεια των κινήτρων και θεμελιώνεται σε μια αξιολογική δικαιοπολιτική ποσοτική εκτίμηση του νομοθέτη και του δικαστή. Το απρόσφορο μέσο και το απρόσφορο αντικείμενο υπεριοχύουν ή ενισχύουν τη βλακεία του δράστη και καθιστούν την ενέργεια αντικειμενικά και υποκειμενικά ακίνδυνη άρα και ποινικά αδιάφορη.

Βέβαια στην περίπτωση αυτή θα πρέπει να πρόκειται «περί μεγάλης βλακείας» και όχι απλής ανοησίας, ώστε ν' αποκλείεται τόσο η υποκρισία όσο και η επικινδυνότητα.

Ο άνθρωπος – κορόιδο (homo sucker) δεν έχει πάντοτε σταθερά μεγάλη νοητική υστέρηση ακόμα κι αν πολλές φορές παίρνει «φαιδρές αποφάσεις».

Γι' αυτό χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή τόσο από τους πραγματογνώμονες όσο κι από τους δικαστές,

ΣΤ. Επι-μύθιο

1. Αν το 25% του πληθυσμού κινείται στο επίπεδο της βλακείας κι ανισορροπεί ανάμεσα στα ένστικτα, τα συναισθήματα και τη νόηση, τότε η Εγκληματολογία πρέπει ν' ασχοληθεί σοβαρά με τις επιπτώσεις στο πεδίο της εγκληματοποίησης και αντεγκληματικής πολιτικής.

Μολονότι οι ψυχολογικές θεωρίες φωτίζουν μια πολύ μικρή πλευρά της συνολικής εγκληματικότητας, μολονότι τόσο το βιολογικό υπόστρωμα όσο και το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και κινείται το άτομο επηρεάζουν τα ποσοτικά στοιχεία του δείκτη ευφυΐας, το κρίσιμο ερώτημα δεν είναι «πώς σκέφτονται οι εγκληματίες;» ή αν «οι εγκληματίες έχουν μια ιδιαίτερα λογική ή ευφυΐα;» αλλά τι έχει η Εγκληματολογία να πει για όσους αδυνατούν να σκεφθούν λόγω χαμηλού I.Q.

2. Οι έρευνες με βάση τον δείκτη ευφυΐας (I.Q.) δείχνουν μερικώς θετική σχέση μεταξύ εγκληματικότητας και «ευφυΐας» δραστών μολονότι την αποδίδουν σε κοινωνικά ζητήματα εκπαίδευσης, ανατροφής, συνθηκών διαβίωσης.

Η ελαττωματική ευφυΐα (defective intelligence) συνδέεται για πολλούς με βιολογικούς παράγοντες αλλά το I.Q. δεν συνιστά την πλέον κρίσιμη ατομική μεταβλητή στην παραγωγική εγκληματογένεση. Άλλωστε η επιρροή της περιορίζεται στην ατελή κοινωνικοποίηση η οποία μπορεί να αυξάνει τις πιθανότητες αλλά δεν σχετίζεται ευθέως με το πέρασμα στην πράξη. Ο συνδυασμός και η σύρρευση δυσλειτουργιών προκαλεί «εκρηκτικό μίγμα» κι όχι μόνον ένας παράγοντας όπως π.χ. η βλακεία. Η ψυχοβιολογική προσέγγιση ίσως είναι η πλέον ενδεδειγμένη για να εντοπίσει τις

πολλές ρίζες της εκτροπής.

Αν οι αιτίες της εγκληματογένεσης βρίσκονται μέσα στο δράστη (inside the person) κι αν τα «καλά» και τα «κακά» κληρονομούνται τότε θάπρεπε και η feeble-mindedness και η πνευματική εξασθένηση (mental impairment) να μεταβιβάζονται και να ερμηνεύουν αιτιοκρατικά την εγκληματικότητα. Αυτές όμως οι παλαιότερες αντιλήψεις διαψεύστηκαν από

τις σύγχρονες έρευνες. Οι όποιες έμμεσες αρνητικές συνέπειες (π.χ. χαμηλή σχολική επίδοση, αναλαβητικότητα, μη προσαρμοστικότητα) ενός μη-ευφυούς μαθητή δεν μπορούν να συνδεθούν ευθέως με προϋπάρχουσα εγκληματική προδιάθεση που θα τον καταστήσει έναν ενήλικα εγκληματία.

Ο άμεσος εγκληματογόνος αποστιγματισμός της βλακείας οδήγησε δυστυχώς στον έμμεσο στιγματισμό της οικογένειας, του φύλου, του εκπαιδευτικού συστήματος κ.ο.κ. Παράμετροι όπως η κοινωνική τάξη ή η φυλή έχουν όμως την ίδια επιρροή στην εγκληματογένεση όσο και η μη-ευφυΐα.

Η σύνδεση πνευματικής ανεπάρκειας με «αρρωστημένο» ή ανήθικο (οικογενειακό) περιβάλλον δεν μπορεί να άρει το ρόλο της γενικής προσωπικότητας. Απομονωμένος ο παράγοντας «βλακεία» δεν οδηγεί στο έγκλημα ακόμα κι αν (πιστεύουμε ότι) συνοδεύεται με ηθικό reasoning.

Το αν η νευροψυχολογία ελέγχει τη συμπεριφορά αλλά αφήνει και περιθώρια κοινωνικής μάθησης ή και χαρακτήρα δεν θα μας το απαντήσει το σχετικό άρθρο του Π.Κ. αλλά η επιστημονική γνώση και η βιωμένη πραγματικότητα και εμπειρία.

Αν το διαπραχθέν έγκλημα ήταν φυσιολογικό τότε ο ά-νους που το διέπραξε ήταν κι αυτός φυσιολογικός (normal). Άρα η οποιαδήποτε βιολογική μη-φυσιολογικότητα δεν ερμηνεύει μονοδρομικά κάθε ασυνείδητη σύγκρουση ή εξαρτημένο ανακλαστικό αλλά δίνει στοιχεία για έρευνα.

3. Οι γνωστικές (cognitives) θεραπείες στοχεύουν στην αλλαγή της πνευματικής κατάστασης και του τρόπου του σκέπτεσθαι μέσω της ρύθμισης της δραστηριότητας ορισμένων εγκεφαλικών περιοχών. Μπορούν όμως να έχουν επιρροή στο αριστερό ημισφαίριο (της ανάλυσης και κρίσης) του βλακός;

Οι προσωπικοί, οικογενειακοί, εκπαιδευτικοί και κοινωνικοπολιτισμικοί παράγοντες της επικινδυνότητας του ανήθικου έχουν πολλές φορές αντικατασταθεί από τις νευροεπιπτώσεις, τα εγκεφαλογραφήματα και τις μαγνητικές τομογραφίες που «μαντεύουν» τις αποφάσεις του ατόμου. Δεν χρειάζεται συνεπώς κάποιο πρόγραμμα κοινωνικής μάθησης αλλά μια θετική λοβοτομή;

Δεν θα λύσουμε μέσω της ευγονικής τα προβλήματα γέννησης και εξέλιξης των απροσάρμοστων διανοητικά καθυστερημένων. Η επιστημονική πραγματικότητα (scientific reality) δεν νομιμοποιεί την σκληρότητα του κοινωνικού κράτους. Ούτε το «φρενόμετρο» ούτε το «κοινωνιόμετρο» μπορούν να θεμελιώσουν μια «εγκληματική μοίρα» (fataliti criminelle) και βέβαια ούτε η δυσλειτουργία του εγκεφάλου.

Το ιατρικό μοντέλο (του τύπου «η διανοητική ασθένεια είναι μια ασθένεια όπως κάθε άλλη») και η αναζήτηση βλάβης (δηλαδή «υλικής» ποιοτικής διαφοράς από τον υγιή άνθρω-

πο) μεταφέρει το πρόβλημα από τις βιοψυχολογικές λειτουργίες (disease) στην ανικανότητα (illness).

Η συνείδηση, η ψυχική ζωή και η νόσηση προσαρμόζονται στις συνθήκες της ζωής. Ο άνθρωπος νους δεν είναι ρυθμιζόμενος μια για πάντα, σταθερά και αναλλοίωτα. Η νόσηση βάζει σε τάξη τα ερεθίσματα για να λειτουργεί η ζωή όμως ο ορθολογισμός συνιστά τη μια μόνον όψη της γνωστικής λειτουργίας καθώς ο συνδυασμός διανόησης, συναισθημάτων και βούλησης παίρνει πολλές μορφές (σε μερικές από τις οποίες τα βιώματα, οι εμπειρίες παίζουν καθοριστικό ρόλο). Εδώ ίσως κρύβεται και «το μυστικό της αθωότητας ή μη» του ηλίθιου εγκληματία.

Ζ. Ευφύες ή αφύες επίμετρο;

Τι είναι συνεπώς ο ά-νους εγκληματίας; Βλαξ, τρελλός, ανώμαλος, ιδιόρρυθμος, υποκριτής; Το άρθρο αυτό επιχειρήσει να φωτίσει και τις δύο πλευρές του ζητήματος.

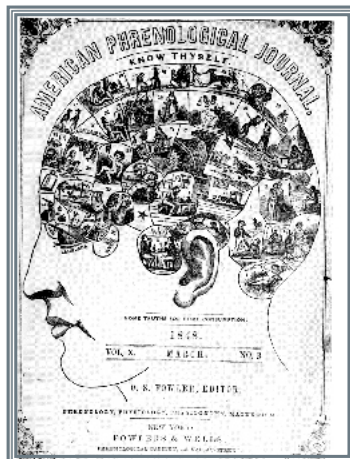
Από τη μία η κλασική άποψη.

Όσο βάρος και να ρίχνει κανείς σε κοινωνιοπολιτισμικούς παράγοντες, ο ά-νους ασυνείδητα «μεταφέρει/ προβάλλει» το δικό του ψυχικό κόσμο με αρνητικό τρόπο στον πραγματικό περιβάλλοντα κόσμο. Αδυνατώντας να προβεί σε ένα γνωστικό έλεγχο των πράξεών του ελλείψει ωρίμανσης μπορεί να διαπράττει το ίδιο έγκλημα με τον ίδιο τρόπο και να συλλαμβάνεται συνεχώς δίχως να αντιλαμβάνεται το λάθος του στο modus operandi.

Η ηθική της δικαιοσύνης και η ηθική της ευθύνης δεν έχουν νόημα για ένα άτομο που δεν μπορεί να σκεφτεί, να σταθμίσει γνωστικά και να εκφέρει ηθική κρίση πριν πράξει. Η αντικειμενική έννοια του εγκλήματος πρέπει να υποχωρεί όταν η υποκειμενική πρόκληση δεν αφήνει κανένα περιθώριο για πρόθεση, σκοπό, αίσθημα ενοχής, ευθύνη. Αξίες και ηθικές ταυτίσεις (identifications) προς άλλους δεν λειτουργούν. Το ίδιο ισχύει και με τον αυτο-έλεγχο (self-control).

Οι εγκληματολόγοι που υποστηρίζουν την διαφορικότητα (alteriti) του εγκληματία (πρόκειται για έναν «άλλο») δεν δηλώνουν αν εξαφούν τον α-νόητο. Αν το κριτήριο του βge mental (πνευματική ηλικία) σε σχέση με το βge riel (πραγματική ηλικία), δηλαδή το I.Q., δεν έχει εγκληματογόνο σημασία καθώς οι έρευνες δεν δείχνουν ιδιαίτερα χαμηλή ευφυΐα (κάτω του μέσου όρου) στον εγκληματικό πληθυσμό τότε αυτός ο παράγοντας παύει να είναι εγκληματογόνος.

Η άλλη άποψη είναι περισσότερο ανα-στοχαστική. Το ζήτημα δεν είναι αν οι ηλίθιοι με τη συμπεριφορά και την αθωότητά τους παίζουν καταλυτικό ή αποκαλυπτικό ρόλο στις σχέσεις των υπεροπών νοημόνων ούτε αν η πονηριά είναι μέρος της βλακειάς ή της ευφυΐας αλλά αν υπάρχει και αναγνωρίζεται παρ-άλογο (senseless) έγκλημα που διαπράττει ένα μη-λογικό (non-sense) υποκείμενο. Το έγκλημα του α-νόητου είναι μη-αιτιολογημένο (non-motive) και κινείται μέσα σε μικρό κύκλωμα (court circuit) ή μήπως ο αφύες εγκληματίας δεν είναι πεπλανημένος αλλά ο ίδιος –μέσω της προβαλλόμε-

νης «βλακειάς»– παραπλανά τους άλλους και τη Δικαιοσύνη;

Το ζώο στον άνθρωπο και το παιδί στον άνθρωπο αποτελούν τμήματα των στρωμάτων της προσωπικότητας και συχνά το κατώτατο ζωτικό υπόστρωμα υπεριοχύνει του ανώτερου νοητικού. Από το «δυνάμει» στο «ενεργό» υπάρχει απόσταση γι' αυτό και η διάγνωση αν ο συγκεκριμένος δράστης είχε ή όχι ικανότητα αντίληψης του αδικού της πράξης του είναι πολλές φορές από δύσκολη μέχρι αδύνατη. Εντασσομένη στα βιολογικά κριτήρια η oligοφρένεια λειτουργεί ως οιονεί –εκφυλιστικός προεγκληματικός προκαθορισμός, ως συνδυασμός νευροφυ-

σιολογίας και ψυχοπαθολογίας.

Η αποδοκιμασία/ μομφή (της συμπεριφοράς) του δράστη σημαίνει όμως ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο τη συγκεκριμένη στιγμή για τη συγκεκριμένη περίπτωση δεν μπορούσε να πράξει αλλιώς, δεν μπορούσε να ελέγξει την (αντί)δρασή του ή αν και πόσο τελικά το «ήθελε» με βάση τη λογική του νόηση. Εάν με άλλα λόγια υπήρχε λογική επιδίωξη που εντασσόταν στη συνολική ψυχική του διεργασία.

Η ενοχή εμπεριέχει βιολογικά, ψυχολογικά και δεοντολογικά στοιχεία γι' αυτό και το μη-φευκτό της υπαιτιότητας δεν πρέπει για πολλούς να θεμελιώνει γενικό/ υπερθετικό λόγο συγγώμης.

Η βλακεία είναι μια (μη-) νοσηρή διατάραξη της πνευματικής λειτουργίας αλλά οι εγκληματικές πράξεις που απορρέουν από αυτήν μπορεί να μην έχουν καμία σχέση με (προ)νοσηρή προσωπικότητα, να μην είναι δηλαδή καθαρό προϊόν της oligοφρένειας. Το «τυφλόν και άλογον» της πράξης δείχνει νοητική διαταραχή αλλά δεν είναι βέβαιο ότι αποκλείει τη συμμετοχή του υποκειμένου στην τέλεση.

Η απόπειρα π.χ. από «χονδροειδή ανοησία» δεν αποδεικνύει υποχρεωτικά πρόβλημα ικανότητας για καταλογισμό αλλά μπορεί να εντάσσεται σε μια θεωρία της εντύπωσης (ότι δεν τίθεται σε κίνδυνο η έννομη τάξη) και ότι οι δράστες λειτουργούν εκτός στοιχειωδών κανόνων λογικής.

Μήπως όμως αυτές ακριβώς τις εντυπώσεις θέλει να εκμεταλλευτεί ο ευήθης δράστης;

Θυμίζω ότι ο πρωτόγονος Λέννυ Σμάλ εγκληματεί (Τζ. Στάινμπεκ, Άνθρωποι και ποντίκια) αλλά ο βραδύνους (και ταχύπους) κινηματογραφικός Φόρεστ Γκαμπ πετυχαίνει σε ό,τι κάνει.

Λέγεται ότι «η τύχη βοηθάει τους χαζούς» κι έτσι ο κοινωνικός διαφορισμός μεταξύ ευφών και μη δεν γίνεται εκρηκτικός. Μήπως όμως ήρθε η ώρα να γυρίσει ο (ποινικός) τροχός για όσους ηλίθιους μας περνάνε για παν-ηλίθιους; **1**

“Είναι ποτέ δυνατό να κάνει κανείς θεραπεία για να του περάσει η ηλιθιότητα;”

(Φ. Ντοστογιέφσκι, Ο ηλίθιος)